

Andrea Nygaard Olsen

En i mengden, men ikke usynlig

Et kvalitativt studie om hvordan dagens unge kvinner forstår og bruker klær og farger som uttrykk for fellesskap og individualitet

Bacheloroppgave i Sosiologi

Veileder: Ingvill Stuvøy

Mai 2019

Andrea Nygaard Olsen

En i mengden, men ikke usynlig

Et kvalitativt studie om hvordan dagens unge kvinner forstår og bruker klær og farger som uttrykk for fellesskap og individualitet

Bacheloroppgave i Sosiologi
Veileder: Ingvill Stuvøy
Mai 2019

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosiologi og statsvitenskap

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning.....	1
1.1 Tidligere forskning	2
1.2 Problemstilling.....	3
2.0 Teori	3
2.1 Simmel som utgangspunkt i «mote»	3
2.1.1 Fellesskap.....	3
2.1.2 Individualitet som tendens	5
2.2 Mote og klær som symboler	6
2.2.1 Hva er mote?	6
2.2.2 Klær og farger som symboler.....	6
2.2.3 Symbolsk interaksjonisme	8
3.0 Metode.....	8
3.1 Forskerrollen.....	9
3.1.1 Etske betraktninger	9
3.1.2 Utfordringer	9
3.2 Grunnlag for valg av metode	9
3.2.1 Utvalg og rekruttering.....	10
3.2.2 Intervjuguiden	10
3.2.3 Intervjusituasjonen	11
3.2.4 Lydopptaket	12
3.3 Dataens kvalitet	12
3.4 Kodning	13
4.0 Analyse.....	14
4.1 Utrykk for individualitet	14
4.2 Utrykk for fellesskap	17
6.0 Oppsummering og konklusjon	21
Litteraturliste	24
Vedlegg 1: Intervjuguide.....	26
Vedlegg 2: Samtykkeskjema.....	27

1.0 Innledning

Tema for oppgaven er klærs og fargers sosiale betydning. Da jeg skulle begynne å skrive denne oppgaven var jeg interessert i å utforske forholdet mellom individualitet og det å være del av et fellesskap. Jeg kom over en ganske uformell debatt på VG Debatt, hvor det ble spurt «Er ikke det å følge enhver mote bare er en dyr måte å vise at man ikke ønsker å stikke seg fram?» Det ble videre hevdet at mote bare var en uniform som gjør oss mer usynlige (VG Debatt 2014). Jeg synes dette var utrolig spennende ved at Simmel nettopp sier det akkurat motsatte. Det handler om at vi ikke ser individet i gruppen før han avviker fra gruppen, og gjør noe som er annerledes enn resten, dette er mote (Simmel 1957, 548). Spørsmålet blir imidlertid hvordan dagens kvinner opplever dette.

Vi lever i en verden som fokuserer sterkt på individet, og den individuelle frihet. Spørsmålet som flere har stilt før meg er, om fellesskapet gradvis forsvant med den fremvoksende individualiteten. Det blir heller fort et spørsmål og om hva som skjer med fellesskapet når individualiseringen kriger om sin «rettmessige» plass. Man sier at det aldri er bra med for mye av noe, kan det bli for mye frihet? For å studere dette valgte jeg å bruke mote som utgangspunkt som mange før meg, med fokus på farger og klær og hvordan dagens unge kvinner bruker disse for å uttrykke seg. Simmel vekket interesse for temaet, ved å bruke mote for å vise til underbyggende strukturer står er på spill. Forholdet mellom individualitet og fellesskapet startet for meg med utspring fra Simmels tidsskrift «Fashion».

Det er kjent at det sies at klær skaper folk (Bø 2005, 205). Du går med klær, jeg går med klær, alle går med klær. Det å gå med klær er så internalisert i oss, at det er noe man egentlig ikke tenker over, jeg synes derfor det ville være interessant og undersøke dette temaet. De aller fleste av oss vil utføre bevisste eller ubevisste valg hver dag hvor vi fremhever de sidene ved oss selv som vi opplever som viktige. Ved klærne våre som kommunikasjonsverktøy vil i gjerne fortelle andre hvem vi har tilhørighet til. Gjennom klærne våre sier vi hvem vi er, om det er kjønn, yrkesmessig, idrett eller som en del av en lukket subkultur (ibid, 208). Jeg skal altså bruke symbolsk interaksjonisme som perspektiv for denne oppgaven.

Hvorfor forske på unge kvinner? Det finnes mange ulike kanaler i dag som målsetter å snakke direkte til unge kvinner, som et av motemagasinene «De nye» omtaler om sin målgruppe; Målgruppen er kvinner fra 18 til 35 år som lever et sosialt liv og er opptatt av identitetsskapende interesser som mote, skjønnhet, trening og kosthold, i tillegg til at hun er

engasjert kvinne som bryr seg om verden rundt henne (Egmont 2017). Man snakker gjerne om kvinnen som moteslave. Simmel hadde en klar hypotese på hvorfor det var akkurat kvinnen som var mest frempå når det gjaldt mote. Mote uttrykker samtidig som det understreker tendenser til utjevning og individualisering, og innvilger også ønsket om imitasjon og har tendens til å være iøynefallende. Han mente, satt på spissen, at dette var kvaliteter som gjorde at det var kvinnene som var de sterkeste tilhengerne, mye på grunn av kvinners uheldige posisjon oppgjennom historien (Simmel 1957, 550).

I neste del skal jeg gjøre rede for tidligere forskning på fagfeltet før jeg presenterer problemstillingen for oppgaven. Jeg vil så gå videre til å presentere teorien, før jeg analyserer empirien min opp mot valgt teori og diskuterer dem i lys av hverandre og problemstillingen. Avsluttende i konklusjon kommer svaret på oppgavens problemstilling.

1.1 Tidligere forskning

Det er en rekke forskere som har forsket på dette feltet før meg. Simmel som allerede nevnt begynte å forske på mote allerede mot slutten av 1800-tallet til begynnelsen av neste århundre, hans så på forholdet mellom individualitet og fellesskap uttrykket gjennom mote. Og hvordan mote inkluderer noen med å ekskludere resten i et forsøk på sosial utjevning (Simmel 1957). Clarke og Miller utførte observasjons- og dybdeintervjuer i studien om hvordan mote og angst ligger tett sammenflettet. Frykten for å dumme seg ut ble så stor at kvinnene i studien fortalte om hvordan de ble direkte uvel hvis de hadde på seg feil plagg og/eller farge (Clarke & Miller 2002). Miller kom samme år med eget observasjonsstudiet, hvor han stilte spørsmålet om hva som var problemet når «The little black dress» var løsningen. Han forteller om at det har vært en gradvis utskifting innad vestens kvinners bekleddning, fargene og mønstre har blitt forkastet. Gjennom sin forskning på temaet presenterte han fire mulige syndebugger; kapitalismen, historien, modernismen og etnografien av forbruket (Miller 2002). Klepp kom med en hypotese et par år senere med «farlige farger», hvor hun fant ut at det ikke var fargene i seg selv som kvinnene fryktet, heller den sosiale betydningen av dem (Klepp 2004). Owyong kom med en studie om maktforholdene bak klærne våre, fant at ulike plagg har ulike symboler knyttet til dem, og at vi har en tendens til å innordne mennesker deretter, hvordan dette har endret seg gjennom historien til i dag (Owyong 2009).

1.2 Problemstilling

Jeg kommer til å kombinere mye av forskningen på fagfeltet for å finne ut av min problemstilling for denne oppgaven:

Hvordan forstår og bruker dagens unge kvinner klær og farger som uttrykk for tilhørighet og individualitet?

2.0 Teori

2.1 Simmel som utgangspunkt i «mote»

Hovedinspirasjonen for problemstillingen er «Fashion» av Simmel. Overordnet belyser Simmel to ting som vekket interesse for problemstillingen min; Simmels forståelse av forholdet mellom fellesskap og individualitet, og hans bruk av symbolsk interaksjonisme. Simmel blir sett på som interaksjonismen far og var en av de første som brukte begrepet aktivt. Simmel snakker om mote fra hans tid, og dette vekket interesse for å undersøke betydningen av individualitet og fellesskap i dagens mote, og hvordan dagens unge kvinner forholder seg til dette. Men for å få en bedre forståelse av hva det er snakk om her vil jeg starte med å begrepsforklare hva fellesskap og individualitet er. Simmel snakker også innledningsvis om at «en handling som resulterer av mindre enn mange grunnleggende krefter ville vært ufruktbar og tom» (Simmel 1957, 541), man snakker om ulike krefter som gjør at individer handler som de gjør, jeg tror at konformitet er en av disse grunnleggende kreftene, og en mulig forklaringsmodell som er med på å styre individet i ulike retninger.

2.1.1 Fellesskap

Jeg vil først definere hva fellesskap er, og for å forstå dette velger jeg å ta utgangspunkt i Tjoras bok «hva er fellesskap».

Gjennom de små interaksjonene kobles menneskene sammen i et fellesskap. Fellesskap manifesteres ved mennesker som interagerer med hverandre (Tjora 2018, 50). Individer skaper fellesskap ved å forstå situasjonene som «felleskapte» og handler deretter (ibid, 51). Fellesskap formes av vaner, normer, klasse og sosial plassering ellers, alder, kjønn og lignende (Tjora 2018, 8). Mennesker har en følelse av å være en del av et spesifikt fellesskap og sanser dette ikke bare som individuell opplevelse, men også knyttet til noe reelt og objektivt (ibid,

9). Ved Felleskap har vi andre ord som overlapper samhørighet, samhold og samkvem, hver for seg vil disse peke på ulike aspekter ved fellesskapet: å høre sammen, å holde sammen, og å gjøre noe sammen (Tjora 2018, 10). Det har vært en tendens til å hevde at fellesskapene forsvinner tilknyttet økende individualisering. Dersom folk tror på fellesskapet, vil de handle seg imellom på måter som dyrker dette frem. Det oppstår en trygghet om at et antatt felles verdigrunnlag vil utgjøre en basis for mellommenneskelig tillit (ibid, 12).

Clooney brukte begrepet primærgrupper for å betegne en omgangskrets med mye kontakt. Slike grupper er primære på den måten at det gir individet den tidligste, eventuelt den mest komplette følelsen av sosial enhet på rimelig permanent basis (Tjora 2018, 30). Primærgruppa legger grunnlaget for kjærlighet, frihet og rettferdighet, mens sekundærgruppa er upersonlig og formell (ibid, 31).

2.1.1.1 Konformitet

Utgangspunktet for konformitet og sosial kontroll er at det i ethvert samfunn skapes enigheter, ved for eks. Om hva som er rett og galt, stygt og pent, og om hva som har verdi (Bø 2005, 94). Konformitet kan defineres som dypsittende og varige personlighetsendringer i holdning, handling og væremåte i retning fellesverdier som vil skyldes av påvirkning av andre, dette vil ofte være en konsekvens av forventnings- og gruppepress. Vi kontrolleres av hverandre (ibid, 92).

Konformitet er limet i samfunnet og grupper, det er den prosessen som holder oss sammen i felleskap. Dette vil bety innordning, underordning og frihetsberøring. Konformitetsprosessen i det daglige forløper smidig, vi har flere iboende tendenser i oss. Det ser ut som at naturen har utstyrt hver og en av oss med et radaranlegg som er ytterst sensitivt, og som har som eneste jobb å plukke opp andres forventninger til oss (Bø 2005, 94). Disse forventningene vil man jo gjerne innfri, fordi vi ønsker å bli likt, bekreftet og inkludert. Minst av alt ønsker vi å dumme oss ut. I det daglige livet går dette somregel greit, vi tolker riktig og oppfører oss anstendig. Det er når situasjoner og signaler blir tvetydelige, diffuse og ustrukturerte, at vi får problemer (ibid) Ved usikkerhet bruker vi andre som informanter. I mange av livets situasjoner finner vi ut av hva som er passende atferd ved å se oss rundt. Vi gjør dette for å unngå å dumme oss ut (Bø 2005, 99) Vi gjør oss opp en mening av at rett måte å handle på i en gitt situasjon vi øke med antall personer. Med andre ord når mange mennesker gjør noe, ledes vi til å tro at det er det riktige å gjøre. (ibid, 101).

2.1.2 Individualitet som tendens

Giddens snakker om hvordan refleksiviteten av modernitet strekker seg inn i kjernen av ens selv, og om hvordan selvet blir et refleksivitets-prosjekt. Det betyr at selvet blir noe som kan bli reflektert over, endret, og støpt. Ikke bare blir individet ansvarlig for å skape og ta vare på selvet, men denne ansvarligheten er kontinuerlig og altgjennomtrengende. Selvet er et produkt av både selvrealisering og gjennom de vi omgås med. (Ritzer & Stepnisky 2014, 547).

Beck snakker om moderne refleksivitet. Med individualiseringen, ved at individer frigjøres fra strukturer og ett satt rammeverk. Med dette har man større mulighet til å skape, ikke bare oss selv, men også samfunnet som individene ferdes i. For eks. istedenfor å være fanget av sin egen klasse situasjon, opererer individene mer eller mindre på egen hånd. Ved at individene har blitt mer overlatt til seg selv, har de blitt tvungne til å bli mer refleksive (Ritzer og Stepnisky 2014, 549).

2.1.2.1 Modernitetens fremvekst

Habermas peker på at vi ikke lenger respekterer autoriteten til ulike institusjoner og deres regler på samme måte som før om hvordan vi bør oppføre oss, blir vi, som individer, plutselig blitt pådratt oppgaven om å skape våre egne normativitet for oss selv. Vi kan ikke lenger legge skylden på religionen eller regelverket, vi må isteden stå opp for våre egne avgjørelser utfra vårt eget moralkompass. Alt dette presset om å skape vår egen normalitet gir utspring for en sterk trang til bekreftelse fra andre. Mange av disse tendensene er et negativt resultat av en ellers velkommen endring, som en genuin økning av demokratier, likestilling, arbeid for begge kjønn, og mest relevant suksessen av feminisme (Clarke & Miller 2002, 210).

Beck og Giddens snakker om bekymringen når det gjelder den menneskelige individualiteten. Isolasjon i forhold til sosiale bånd og kontrollmekanismer som tvinger fram en sterk søking etter refleksiv selvforståelse med utspring i spørsmål som «hvem er jeg?» «hvem ønsker jeg å være?» og «hva slags livsstil skal jeg velge?» (Bø 2005, 49).

2.2 Mote og klær som symboler

2.2.1 Hva er mote?

Mote er en form for imitasjon og et forsøk på sosial utjevning, men satt på spissen er det noe som vil endres hele tiden, og som skiller tiår og sosiale lag fra hverandre (Simmel 1957, 543). Det handler om at vi ikke ser individet i gruppen før han avviker fra gruppen og gjør noe som er annerledes enn resten, dette er mote (ibid, 548). Mote forener menneskene de ulike klassene, og skiller dem fra de andre. «Eliten» starten en mote, og massene etterligner dem i et forsøk på å utrydde de tydelige skillene mellom klassene, og gjør dette hver gang det kommer en ny mote (Simmel 1957, 543). Det er to sosiale tendenser som er avgjørende for etableringen av mote, behovet for fellesskap på den ene siden og behovet for isolasjon på den andre (Simmel 1957, 546). Så fort som en mote blir universelt adoptert, så fort noe som er originalt blir gjort av et flere enn et fåtall snakker vi ikke lenger om mote (ibid, 547). Hvis vi er sikre på at fenomenet vil forsvinne like fort som det kom er det mote. Det som blir omtalt som klassisk er ikke mote (ibid, 557).

Mote kan hjelpe en person ut av mengden, hvis individet har mangel på evne til å individualisere sin eksistens rent utfra egen innsats, ved å gjøre det mulig for ham å få tilgang til et sett med karakteristikk og bli utpekt i den offentlige bevisstheten gjennom mote alene (Simmel 1957, 552). På den ene siden forener mote dem i samme klasse, men på samme den andre siden utelukkes alle andre (ibid,544).

Det faktum at mote uttrykker og samtidig understreker tendensen til utjevning og individualisering, og ønsket om imitasjon og er iøynefallende, forklarer kanskje hvorfor det er kvinner, satt på spissen, som er de sterkeste tilhengerne (Simmel 1957, 550). En svak person holder seg lang unna individualisering. Mote er på den ene siden generell imitasjon, individet flyter i den bredeste sosiale strømmen, gjenopplivet av ansvar for individets smak og handlinger, men på den andre siden er det en viss oppmerksomhet med vekt på individuell aksentuering av personligheten (550).

2.2.2 Klær og farger som symboler

2.2.2.2 Klær som symboler

Det er kjent at det sies at klær skaper folk. Klær har gjerne blitt ett sekkebegrep hvor det inneholder mer enn bare selve bekledningen, dette hvor klesstil, smykker og bevisst bruk av sminke og symboler er en integrert del av hele fremtoningen (Bø 2005, 207). De fleste av oss

har et «naturlig» instinkt for å pynte oss og opptre etter de kulturelle kodene, eks. når vi skal på jobbintervju, og i det hele tatt i situasjoner hvor det er klare forventninger og regler. Det er derfor vi kler oss etter alder, moter og anledning (Bø 2005, 208).

Vi oppfordres til å holde oss mest mulig innenfor de sosialt aksepterte rammene og rollene vi befinner oss i. Vi kler oss etter ulike trender og personlige preferanser, i det moderne samfunnet brukes klær og bekledning i større grad som identitetsmarkering og som signaler på tilhørighet (Bø 2005, 208). De aller fleste av oss vil utføre bevisste eller ubevisste valg hver dag hvor vi fremhever de sidene ved oss selv som vi opplever som viktige. Ved klærne våre som kommunikasjonsverktøy vil i gjerne fortelle andre vem vi har tilhørighet til. Gjennom klærne våre sier vi hvem vi er, om det er kjønn, yrkesmessig, idrett eller som en del av en lukket subkultur (Bø 2005, 208).

2.2.2.3 Farlige farger

I Klepps studie om hvordan farger kan oppfattes som farlige i dag, møtte hun på veldig sterke meninger gjennom intervjuene på feltet, utsagn som «forsiktig med farger» og «redd for farger eller skarpe farger» var en delt mening. Kvinnene var flinkere på å snakke om hva de ikke likte, fremfor hva de likte. En kvinne utrykte at hun hadde mye sortkledde venner, og gikk derfor i mye sort selv, uansett om hun var ganske lei av det evinnelige sorte, men det var bedre enn alternativet; farger som blei veldig skrikete mot dem hun omgikk med (Klepp 2004). Et begrep som står veldig sentralt i Klepps tekst er «kledelighet», hun omtaler det på denne måten; Det er påfallende at det kledelige alltid er det som får den høye til å se lavere ut, den bleke til å se gylden ut, og den runde tynnere. Det er dermed et system for å få frem det konforme (Klepp 2004). Kledelighet viser tydelig til noe som skal være av en bestemt type estetikk, for eks. siste mote eller borgerlig nøkternhet, og dette i et språk hvor dette er begrunnet i det individuelle og personlige. Kledelighet er dermed et begrep for regjering, svært få av oss oppfatter kledelighet som en norm. Normene vil være ubevisste og internalisert og forstås som noe naturlig. Avvik fra klesnormer blir derimot tolket av andre som hensynsløst, og kan medføre skam. Ved at sanksjonene for avvikene blir så tydelige er det ikke rart at kvinner gjerne vet veldig godt hva de ikke liker, fremfor hva de liker (ibid).

Klepp sier at vi er underlagt et rigid system for riktig påkledning, samtidig som at dette systemet skjuler seg bak en fasade av individualitet og frihet. Denne friheten innebærer ikke en frihet til å velge uniformering, tvert mot er den et krav om påkledning som viser hvem du er, der det indre som er kvinnen og det ytre må stå i forhold til hverandre (ibid). Og på toppen

av dette så er det vi selv som håndhever denne makten, og det er dermed bare oss selv som kan endre det. Det er ikke rart at det å leve etter normer som systematisk gir seg ut for å være noe annet enn de er, som bruker det individuelle som argument for konformitet gir utrygghet (ibid). Det er dermed ikke fargene i seg selv som er farlige, men den sosiale betydningen av dem.

2.2.3 Symbolsk interaksjonisme

Symbolsk interaksjonisme legger vekt på interaksjon mellom mennesker som et sentralt fundament. Dette betyr at vi vektlegger de sosiale situasjonene, ofte på detaljnivå, og hvordan disse oppstår og danner utgangspunkt for videre interaksjon, sosialisering og utvikling av normer, kulturer og samfunn (Tjora 2018, 25). Mening skapes gjennom interaksjon, og kommunikasjon utvikles gjennom interaksjon med andre (Ritzer & Stepnisky 2014, 351). Simmel mener at mennesker kobles sammen gjennom ulike små interaksjoner; at folk ser på hverandre, er sjalue osv. Ved at menneskene konstruerer mening gjennom sosial interaksjon, kan disse meningene dermed forstås som sosiale produkter (Tjora 2018, 205). Mening som skapes gjennom interaksjon og objekter vil også bli tildelt ulike forståelser, ikke alle sosiale objekter står for andre ting, men de som gjør det er symboler (Ritzer & Stepnisky 2014, 351).

I samfunnet rundt oss, vil man ha en felles forståelse av hva som er inn og ikke, altså en felles forståelse av normer og verdier. Disse holder man seg gjerne til i frykt for å skille seg ut av mengden. Det vil allikevel være opp til hvert enkelt individ hvordan de velger å forholde seg til samfunnets forventninger og lovverk. Det er gruppene, eller hvert enkelt individ, summen av nok individer skaper de gjeldene normene, majoriteten. Dette er en forståelse av hvordan et mikro perspektiv også kan brukes som et makro perspektiv (Ritzer & Stepnisky 2014, 354).

3.0 Metode

I denne delen av oppgaven kommer jeg til å begynne med å reflektere over min rolle som forsker, før jeg gjøre rede for valg av metode, og begrunne dette. Denne delen inneholder også en beskrivelse av utvalget, og utforming av intervjuguiden, samt hvordan selve intervjusituasjonen opplevdes og bruk av lydopptaker. Avslutningsvis kommer jeg til å gjøre rede for dataens kvalitet, og hvordan koding av intervjuene ble utført.

3.1 Forskerrollen

3.1.1 Etske betraktninger

Gjennom fremlegg av egen datainnsamling har jeg vært veldig opptatt av å anonymisering og transparens. Jeg har også informert informantene at de kan lese over sitatene jeg har valgt, og fått godkjenning av dem. For å ta vare på informanten etter min beste evne var jeg opptatt av å sikre informant om rettighetene de hadde, og være god på si ifra at informant kunne trekke seg før, under og etter intervjuet. Jeg informerte også informantene om at de ikke trengte å svare på enkelte spørsmål hvis informantene ikke ville dette. Ved at jeg hadde et ganske allment tema var jeg ikke bekymret for at informant ville føle ubehag ovenfor tema, men var allikevel oppmerksom på at tema kunne være utfordrende hvis en informant hadde ett vanskelig forhold til kropp og selvet, men var derfor heller opptatt av intervjusituasjonen og gjøre alt for at det skulle oppleves som en god opplevelse (Tjora 2018, 175).

3.1.2 Utfordringer

Jeg har skrevet mange oppgaver før, og har skrevet oppgaver som har vært både lengre og kortere, men jeg merket selv at jeg brukte mye lengre tid på hvert punkt. Dette ved at jeg vurderte hele tiden om det var godt nok til å være med i en bacheloravhandling som skulle speile hva jeg hadde lært på tre år med sosiologi. Derfor tok spesielt teorien ganske lang tid, jeg ar lest utrolig mye forskjellig teori, og håper og tror at dette har gjort at jeg har fått ett godt overblikk over forskningsfeltet. Det har vært en bratt læringskurve, med mye oppturer og nedturer, og bytting av tema opptil flere ganger.

3.2 Grunnlag for valg av metode

Selv om det er fordeler med både kvalitativ og kvantitativ forskningsmetode, valgte jeg å gå for den kvalitative, med at det er en nærliggende metodisk tilnærming som lar deg fokusere på enkelt individet. Selv om kvantitativ metode hadde gitt et støtte datagrunnlag, var det viktig for meg å ta utgangspunkt i min problemstilling, som var på jakt etter de subjektive erfaringene. Den kvalitative metoden lar deg gå i dybden og finne personlige, ekte erfaringer (Tjora 2017, 24).

Mye av grunnen for valg av metode gikk på at jeg ville bruke dybdeintervju, som lot meg komme tett på forskningstemaet. Jeg valgte denne formen for intervju fordi jeg var interessert i å studere meninger, holdninger og erfaringer. Med andre ord er man ute etter informantens

livsverden og se verden fra deres ståsted. Dybdeintervjuet bruker åpne spørsmål gjennom en relativt fri samtale mellom forsker og informant. Dette lar informanten gå i dybden av temaet, og gir mulighet for å gå dypere hvor de kan ha mye å fortelle, som gjerne ikke ville ha kommet frem med andre intervjuformer (Tjora 2017, 114).

3.2.1 Utvalg og rekruttering

Noe av det viktigste i prosessen før man skal starte med intervjuene er å rekruttere informanter som av ulike grunner vil kunne uttale seg på en reflektert måte om det aktuelle temaet. Jeg valgte med andre ord en strategisk utvelgings prosess (Tjora 2017, 130). Jeg valgte unge kvinner uten barn som representanter for temaet jeg ville forske på. Dette ved at unge kvinner oftest er målgruppen for mote, og også mest opptatt av det og seg selv. Informantene jeg har valgt representerer seg selv, og samtidig unge kvinner. Disse informantene står som representanter for den posisjonen de er i. Jeg var opptatt av at informantene ikke hadde barn ved at fokus ofte skiftes fra seg selv til barnet, hvertfall for en liten periode. Måten jeg rekrutterte var gjennom egne sosiale relasjoner.

Jeg rekrutterte fire informanter. Videre i denne oppgaven vil informantene mine få fiktive navn; Kari (1998), Ane (1997), Sara (1998) og Lotte (1996). Hensikten med dette er å gi total anonymitet og god oversikt i analysen.

3.2.2 Intervjuguiden

Måten jeg utarbeidet intervjuguiden var med å overordnet først ha en kategorisering av hva jeg egentlig lurte på. Noe som var litt utfordrende med tenke på at jeg ikke hadde en satt problemstilling da intervjuguiden ble utarbeidet. Jeg var derfor opptatt av å stille brede nok spørsmål slik at jeg ville få uthentet nok informasjon til at intervjuene uansett ville være fruktbare. Intervjuguiden besto av en kort oppvarming, refleksjon og avrunding. Intervjuguiden min var semistrukturert, med ferdigformulerte spørsmål. Den besto av to deler hvor del en var opptatt av forhold som informanten hadde til klærne sine, og hvordan de oppfattet andre. Del to gikk holdent ut på hvilke assosiasjoner de fikk til fem ulike personer de ikke visste noen ting om annet det de så. De skulle finne på en historie ut fra bilde om hvem personen var, hva personen kunne jobbe med osv. Avrundingen min avsluttet jeg ganske kjapt ved å spørre om det var noe mer informanten hadde lyst å tilføye som ikke hadde blitt sagt og takke for at informant ville stille til intervju, her minnet jeg også om anonymisering og at informant kunne trekke seg i etterkant igjen (ibid, 146).

Jeg fikk ikke testet intervjuguiden min før den faktisk ble brukt, men gjennom de to første intervjuene fikk jeg erfare hvilke spørsmål som mulig ikke ville fungere like godt i praksis som på papiret. Gjennom intervjuet brukte jeg intervjuguiden som det så flott ligger i navnet som en guide. Jeg brukte den som noe å kunne falle tilbake på. Intervjuene varte alt fra det korteste på 25 minutter til det lengste på 50 minutter, de to andre lå på rundt 30 min. Dette kan være en konsekvens av ulike faktorer, hvor den ene kan gå på meg som forsker, jeg ble bedre på å stille oppfølgingsspørsmål etter hvert som jeg hadde fått testet ut intervjuet et par ganger og også hadde fått ett inntrykk av hvilken informasjon som kunne være spennende å hente ut.

3.2.3 Intervjusituasjonen

Det er viktig å skape en avslappet intervjusituasjon slik at informanten kan snakke fritt og åpent om personlige erfaringer, hvor det er åpent for å tenke høyt og digresjoner er velkomne (Tjora 2017, 118). Det vil være avgjørende hvordan «sinnsstemning» mellom informant og forsker utspiller seg for hvilken informasjon forsker sitter igjen med i etterkant av intervjuet (ibid). Vet at jeg intervjuet informanter som jeg hadde en middel til god relasjon til fra før av, var noen av rammene utfordrende å etablere, samtidig som jeg kjente at jeg ikke måtte jobbe særlig for å etablere tillit ved at mye av tilliten allerede var etablert. Intervjuene gikk veldig knirkefritt for seg, noen svarte mer utdypende enn andre og trengte flere oppfølgingsspørsmål, men såpass var jeg forberedt på i forkant. Tjora sier at informant og intervjuer vil ha noen forventninger til hvem den andre er, hvor dette også vil bidra til å skape rammer for kommunikasjonen under intervjuet (Tjora 2017). Jeg merket selv at min rolle som forsker ble utfordret av min rolle som venn, krysspress, selv om dette gikk fint, opplevdes det som en omstillingsprosess for begge parter. Ved at jeg også er i samme posisjon som intervjuobjektene med tanke på alder, kjønn, livssituasjon kan noe av enkelte erfaringer og synspunkter gå tapt ved at informant vil ta for gitt enkelt informasjon (Tjora 2017, 119). Ved dette som en mulig svakhet i bakhodet var jeg opptatt av å stille konkrete spørsmål slik at informasjonen etter best mulig evne ikke skulle forsvinne. Det var derfor viktig for meg å inngå en slags naiv posisjon, spesielt på et tema som dette som veldig mange har et bevisst forhold til.

Når det kom til sted for intervjuet var det viktig å velge en plass som informant ville føle seg trygg og man ikke ville bli forstyrret (Tjora 2017, 122). Alle mine informanter går i likt studieforløp som meg, og har derfor uavhengig av hvor langt de er i løpet utført

dybdeintervjuer før, men ingen av dem hadde blitt intervjuet selv. Alle setter pris på trygge omgivelser, spesielt en person som er i en slik situasjon for første gang. Det er en definitivt forskjell på å innta de ulike rollene, ved at de tilfører ulike forventninger. Jeg valgte å spørre informantene hvor de ville at intervjuet skulle ta sted, alle brukte mye av tiden sin på campus Dragvoll fra før av så vi ble enige av å ta intervjuene på et grupperom der. Ved at alle intervjuobjektene tilhører samme campus og var derfor omgitt av kjente omgivelser.

3.2.4 Lydopptaket

Fordel med å bruke lydopptak som jeg også merket godt på er at man får konsentrere seg mer om deltakeren som snakker og det blir en god kommunikasjon mellom begge parter, som fører til en god flyt i intervjuet, noe som gjør at det blir mer som en samtale fremfor ett intervju, lydopptakeren gir forskeren muligheten til å normalisere situasjonen (Tjora 2017, 166). Uansett om det på samme måte kanskje gjør litt press på informant ved at informant vet at det blir tatt opp. Jeg spurte informant i forkant av intervjuet om det var greit at lydopptaker ble brukt, og informerte om at det ville bli slettet umiddelbart etter transkribering.

Lydopptaket ble satt på i begynnelsen av intervjuet og ikke vist noen oppmerksomhet til før intervjuet var helt ferdig og informant ble takket for innsats.

I etterkant av intervjuet gjorde jeg fullstendig transkribering av intervjuet på transkriberingsrommet, på en stasjonær uten nettilkobling. Måten jeg valgte å transkribere materialet på var gjennom å skrive alle transkriberingene på bokmål, dette for å anonymisere enda ett hakk samtidig som at det ville gjøre materialet lettere å arbeide med i etterkant. Jeg valgte å ta med litt av «tenkeordene» og nølingen for å få fram når informant var usikker, jeg tok også med utropstegn for å signalisere de gangene informant var ekstra entusiastisk. Jeg valgte å ta med for mye enn for lite, og transkriberte derfor veldig ned på detaljnivå (Tjora 2017, 174).

3.3 Dataens kvalitet

Pålitelighet i oppgaven kan være farget over min posisjon til tema, jeg er i akkurat den målgruppen jeg selv studerer, men har prøvd så godt som mulig å ikke la dette påvirke forskningen. Jeg har prøvd å gå inn med åpent sinn, og justert meg underveis i prosessen. Ved utvalget har min posisjon avgjort hvilke informanter som ble med ved at jeg har relasjon til dem. Jeg vil tro at det har vært en styrke å stå i samme situasjon som informantene, ved at jeg

har mye kunnskap rundt tema og har derfor kunne stille presise spørsmål, men dette kan jo selvsagt ha farget oppgaven ved at jeg vil ha med meg forutinntattheter (Tjora 2017, 236). Ved at det er brukt dybdeintervju i oppgaven har dette gjort at det er blitt brukt direkte sitater som har gjort at informantenes stemme har blitt gjort synlig helt fram til leseren. Jeg har gjort sitatene i kursiv slik at det vil være tydelig hva som er sitater, og hva som er min analyse opp mot teorien. Grunnen til at de sitatene som presenteres er valgt er fordi jeg mener at de godt legger frem meninger som skaper en god refleksjon til videre diskusjon av temaet og min problemstilling i oppgaven (ibid, 237).

Det er viktig å gjøre forskningen sin refleksiv, med å reflektere rundt sin egen rolle i prosessen og hvordan dette kan ha påvirket oppgavens funn (Tjora 2017, 250). Jeg kjente alle mine informanter fra før av. Dette kan både gi fordeler og ulemper for dataens kvalitet. I første omgang kan det ha påvirket svarene til informantene med at de har tilbakeholdt informasjon, ikke har fortalt hele sannheten eller pyntet på sannheter for å holde oppe en fasade. Samtidig kan det faktisk at vi kjente hverandre fra før av skape umiddelbar tillit, og en form for avslappet stemning fra første stund i intervjuet. Informantene kan oppleve å ha en tillit til meg som forsker med å kjenne meg fra før av, og på grunn av det stole på at jeg ikke vil endre eller utnytte informasjonen de kommer med.

En svakhet med datagenereringen som må nevnes er at funnene i denne oppgaven ikke er generaliserbar videre utenfor andre enn mine fire informanter (Tjora 2017, 239). Hensikten med den kvalitative tilnærmingen er ikke å presentere noe som gjelder allmenheten, men å heller bidra til en forståelse av hvordan fire utvalgte unge kvinner erfarer klær og farger som uttrykk for individualisering og fellesskap.

3.4 Kodning

Måten jeg har kodet på er å sette opp kategorisk etter ulike tema underveis i intervjuet, uansett om jeg vet Tjora ikke anbefaler dette. Jeg valgte å gjøre det på denne måten fordi jeg selv følte at dette ville føre til en bedre oversikt over materialet og en tydeligere rød tråd mellom teori og eget datamaterialet i analysen. Jeg laget overskrifter kategorisk; individualisme, fellesskap, andre som målestokker, opplevelser fra bandomen, påvirkning fra ande, tanker rundt ande. Jeg dro ut sitater som kunne være interessante å bruke videre og la under disse kategoriene utfra hvor innholdet passet inn. Dette gjorde jeg digitalt i Word med

transkriberingen skrevet ut på ark ved siden av. Jeg ga hver informant en farge for å lage en oversiktlig oversikt. Jeg fant ut etter jeg hadde kodet og skrevet ut at jeg ikke kom til å bruke alle sitatene i analysen, men at jeg satt igjen med en god oversikt over intervjuenes innhold.

4.0 Analyse

I denne delen av oppgaven skal jeg presentere datamaterialet. Jeg kommer til på legge frem sitater fra informantene for å illustrere funnene mine gjennom datamaterialet, disse vil belyses ved hjelp av teorien.

4.1 Utrykk for individualitet

«Jeg husker jeg ble sur på en jente i sjetteklassen fordi hun hadde lik bukse som meg. Buksene var oransje og lilla så det ble veldig tydelig når hun hadde like». – Kari

Kari prøvde som liten jente å frigjøre seg fra strukturene og det satte rammeverket hun opplevde rundt henne med å gå med bukser som var litt annerledes, men hun ble hardt satt på plass da hun ble møtt av en annen jente med samme bukser (Ritzer & Stepnisky 2014, 549). Hun var ikke lenger alene, den eneste i oransje og lilla bukse. Simmel sier at mote handler om noe som avviker fra gruppen, og at man ikke ser individet før det gjør noe annerledes enn resten (Simmel 1957, 548). Kari prøvde å kjøre sin egen mote, noe som var litt annerledes enn alle de andre barna, men til tross for at hun fikk en tilhenger stoppet dette ikke henne for å fortsette på individualismens sti mot frigjøring. La oss dykke lenger ned i tanken om at Kari skapte eller viderefremmet en mote. Mote handler om imitasjon (ibid, 543), og kanskje jenten som imiterte hadde sett Kari med denne buksen før, eller kanskje jenten bare rett og slett prøvde å gå gjøre det samme som Kari, frigjøre seg selv. Man må jo også selvsagt ta med i betraktning at mange som går i sjetteklassen gjerne ikke alltid kler på seg selv eller er så bevisst over egne klesvaner. Utfra informantene mine begynte de å ta aktive valg om egen bekleddning rundt 11-13 års alderen.

«På noen ting kan jeg skille meg ut fordi jeg tenker at jeg skal være litt kul. Også har jeg mange venner som skal være litt sånn fine og ordentlige, men hele tiden blir jeg litt sånn, oi det er ganske fint, kanskje jeg heller skal gå sånn? Så gjør man litt det da. Jeg har mange

venner som er veldig bundet til at de skal se veldig ordentlige ut, gå med bluse og sånt, og det er ikke jeg noe fan av, uansett om det er fint på andre». – Kari, 20

Her blir ordet «kul» brukt som uttrykk for følelsen Kari sitter igjen med, eller føler seg som når hun går sin egen vei, dette uttrykker også flere av informantene for opplevelsen av individualisme. Primærgruppa er veldig tydelig til stedet for Kari hvor hun kjenner på fristelsen for å bli en del av resten. Primærgruppa består her av vennene som gir følelse av en sosial enhet på en rimelig permanent basis, altså over tid. Primærgruppa er der du slår opp teltet og føler deg trygg, elsket og rettferdiggjort (Tjora 2018, 30). Når gruppa følger med seg så mange gode kvaliteter er det ikke rart at Kari blir fristet til svinge inn mot hovedveien igjen. Men som hun selv sier så hender det at hun følger fellesskapet før hun finner ut at det ikke var noe for henne og svinger ut igjen. Simmel snakker om generell imitasjon, Kari blir lik de hun omgås for en periode og flyter i den bredeste sosiale strømmen (Simmel 1957, 550). Simmel sier også at en svak person holder seg unna individualisering fordi gjennom mote er det en viss oppmerksomhet med vekt på individuell aksentuering av personligheten som forekommer (ibid)). Altså at personligheten skinner sterkere gjennom for en som skiller seg ut, enn en som er en del av mengden, ved at individet tørr å ta i bruk karakteristikkene moten alene tilbyr (ibid, 548). Mote kan bli knyttet sammen med individualisering, fordi man kan gjennom mote alene individualisere seg selv (Simmel 1957, 552). Et unntak fra mote er det som blir kalt klassisk, og en forståelse av å se ordentlig ut er gjerne kontekstavhengig som når man skal på ett jobbintervju. I denne konteksten never informantene at de gjerne kler seg litt mer konservativ og ordentlig, de vil se «stelt» ut som den ene informanten min utpeker (ibid, 557). De fleste av oss vil ha et «naturlig» instinkt for å pynte oss og opptre etter de kulturelle kodene, som når vi skal på jobbintervju eller i det hele tatt blir eksponert for situasjoner hvor det er klare forventninger og regler (Bø 2005, 208). Individualisme handler om den individuelle friheten ved å frigjøre seg fra de satte rammer. Det å stille seg ekstra til ett jobbintervju er ikke å frigjøre seg, men det er å gjøre akkurat det som forventes. Mote blir et ønske om individualisering om å være annerledes og konstant i forandring, hvor fellesskapet og konformiteten tar deg så fort som de andre går ikledd det samme som deg og du er en del av majoriteten, mengden (Simmel 1957, 542). Mote skiller seg ut fra fellesskapet, mengden, gjennom individualisering, det å tørre å stå alene og gjøre det motsatte av satte forventninger, også med andre ord, gå mot det konforme, men det skal vi komme tilbake til senere.

«Jeg håper stilen min har en viss sånn gjenkjennbar ting med meg da, at det liksom er litt typisk Ane, eller sånn med vennene mine og når vi handler liksom; Å, det er typisk deg, det er typisk deg! Det syns jeg er litt gøy da for da viser man en del personlighet gjennom det man har på seg, og det har blitt en så stor del av det samfunnet vi lever i, det å vise seg selv gjennom de klærne vi har på seg, om det er gjennom interesser eller tilhørighet». – Ane, 21

Ane snakker om at hun syns det er gøy når hun har lyktes med å vise personligheten sin gjennom de klærne hun bruker. Det er som jeg nevnte tidligere at Simmel sier at mote kan være med på å forsterke noens personlighet ved å gi en person andre karakteriser. Mote kan hjelpe en person ut av mengden, hvis personen har manglende evne på å individualisere seg selv (Simmel 1957, 552). Primærgruppa til Ane så Ane som et individ med noen særegne karakteristikk som gjorde at hun skilte seg ut fra resten av gruppa. Kanskje moten gir deg de karakteristikkene du ønsker at andre skal tenke om deg, eller kanskje det er en inngangsbillett til selvrealisering. Jeg vil også poengtere at det å individualisere seg selv, går på den individuelle friheten. Det at du har mulighet til å handle etter eget ønske, og du kan velge å stå alene, et fellesskap som er de du omgås med eller andre du ønsker å være en del av, eller du kan gå med mengden. Når primærgruppen til Ane sier at ett klesplagg er «så typisk henne» skapes ett sosialt produkt, noe som kommer av at mennesker konstruerer mening gjennom sosial interaksjon (Tjora 2018, 205). Ved at det skapes mening gjennom interaksjon, vil objekter også bli tildelt ulike forståelser, og disse sosiale objektene vil få tildelt symboler (Ritzer & Stepnisky 2014). Klesplagget, en genser, fikk tildelt en forståelse om at den hadde visse karakteristikk som passet overens med Anes personlige stil, på denne måten lyktes Ane med å bruke sin individuelle frihet, og dette viser hun gjennom de klærne hun bruker. Det er som Ane sier selv i det samfunn vi lever i hvor det å vise seg selv frem gjennom det man har på seg har stor betydning for individet om det er gjennom interesser eller tilhørighet til en bestemt gruppe, og at det da er gøy å få bekreftet at man har markert individualiteten sin gjennom personlig stil hos de som står nærmest. De aller fleste av oss vil utføre bevisste eller ubevisste valg hver dag hvor vi fremhever de sidene av oss selv som vi opplever som viktige. Klærne våre blir kommunikasjonsverktøy, og med disse vil vi gjerne fortelle hvem vi har tilhørighet til (Bø 2005, 208).

«Altså det er jo sånn at jeg bare putter på meg noen smykker en dag, kun for å føle meg bedre. Eller bare for å se litt mer ordentlig ut, eller bare få litt mer personlighet da».

– Ane, 21

Jeg vil her dra inn Bøs forståelse av hvordan klær kan opptre som symboler og hvordan den symbolske interaksjonismen er til stede i all samhandling mellom mennesker. Det er jo kjent at klær skaper folk. Klær har blitt ett sekkebegrep hvor det fort inneholder mer enn bare bekleddingen, eller det fysiske tøyet. Det vil si at gjerne klesstil, smykker og bevisst bruk av sminke og symboler er en integrert del av hele fremtoningen (Bø 2005, 207). Så når Ane snakker om at hun tar på seg noen smykker for å føle seg bedre, føle seg mer ordentlig og få mer personlighet så er de smykkene med på å forme hele Anes fremtoning hvor alt sammenlagt av klær, sminke, smykker, og kanskje hvordan hun har håret blir helheten, og derav det andre møter og tolker. For å forstå denne prosessen skal vi tittle lenger ned i den symbolske interaksjonismen. Den symbolske interaksjonismen legger vekt på interaksjonen mellom mennesker, og vektlegger de sosiale situasjonene, ofte på detaljnivå. Spesielt hvordan disse situasjonene oppstår og danner utgangspunkt for videre interaksjon, sosialisering og utvikling av normer, kulturer og samfunn (Tjora 2018, 25). Mening skapes gjennom interaksjonen og kommunikasjon utvikles gjennom interaksjon med andre (Ritzer & Stepnisky 2014, 351). Så ved at Ane føler seg bedre med smykker på vil gjøre noe med hennes fremtoning, også hvordan hun møter andre og hvordan mening dannes i interaksjon med andre, og tolkes av andre.

4.2 Utrykk for fellesskap

«Jeg er veldig interessert i idrett og er veldig glad i å gå med treningstøy fordi det føler jeg er ett sånt lite smutthull i det kleshysteriet vi lever i, i dag og føler på. Så jeg går mye treningstøy fordi det er behagelig, og fordi jeg føler at jeg samtidig slipper unna med det».

– Lotte, 22

Lotte går mye i treningstøy for å slippe unna alle forventningene i samfunnet rundt henne. Disse forventningene synes Lotte det er vanskelig å forholde seg til. Disse forventningene er

styrt av majoriteten i ethvert samfunn, det er gruppene, eller et hvert individ, summen av nok individer som skaper de gjeldene normene og verdigrunnlaget. Dette handler om en felles forståelse av hva som er inn og ikke (Ritzer & Stepnisky 2014, 354). Hvis Lotte synes det er vanskelig å holde seg til ett press om individualisme som er veldig inn i dagens samfunn er det forståelig at hun holder seg til det som er akseptert av samfunnet, «plagg som man slipper unna med». Ved at en sunn livsstil er veldig inn i dagens samfunn, slipp Lotte unna med å gå i treningsklær, selv om hun ikke skal eller har vært på trening. Bø sier at vi har iboende tendenser i oss fra konformitetsprosessen. Naturen har utstyrt oss med et ytterst sensitivt radaranlegg som har som eneste oppgave å plukke opp forventninger til oss. Lotte har helt ifra barndommen spradet rundt i treningstøy fra ulike idrettslag, og miljøet har hatt en stor delaktighet i livet hennes. Hun har frivillig valgt å være lojal ovenfor normer og et verdisett som gjelder for den attraktive gruppen hun ønsker å tilhøre (Bø 2005, 93). De aller fleste av oss vil utføre bevisste eller ubevisste valg hver dag hvor vi fremhever de sidene av oss selv som vi opplever som viktige. Klærne våre blir kommunikasjonsverktøy, og med de vil vi gjerne fortelle hvem vi tilhørere. Vi kan si gjennom klærne våre hvem vi er, om det er kjønn, yrke og i dette tilfellet idrett (Bø 2005, 208). Lotte vil at andre skal oppfatte henne som sportslig og bruker derfor klærne sine for å kommunisere dette budskapet fordi hun opplever den siden av seg selv som viktig. Lotte har en følelse av å være en del av et fellesskap hvor det legges vekt på det å være aktiv, og dette sanser hun ikke bare som en individuell opplevelse, men det er også tilknyttet til noe reelt og objektivt for henne (Tjora 2018, 9). Lotte går mye i treningstøy, og vil bli oppfattet som sportslig, mest av alt ønsker vi jo å bli bekreftet, likt og inkludert (Bø 2005, 94). Det er konformitet som er limet i samfunnet og grupper, og den prosessen som holder fellesskap sammen (Bø 2005, 94). Når Lotte snakker om at treningstøy blir ett smutthull er det egentlig en enighet hun deler med majoriteten som gjør at hun er konform som holder seg til den felles forståelsen av hva som er felles normer og verdier (Ritzer & Stepnisky 2014, 354). I dagens samfunn er det inn med en sunn livsstil.

«Jeg kjøpte jo tingene fordi jeg synes det var fint, men jeg hadde jo mest sannsynlig ikke blitt introdusert for de merkene hvis jeg ikke hadde blitt kjent med dem». – Ane, 21

Ane forteller meg en historie om hvordan hun er oppvokst litt utenfor Oslo, og hun observerte tydelige forskjeller da hun begynte på skole i byen. Det var et veldig klart skille. De fra byen hadde på seg relativt like og dyre klær, som for eksempel Ralph Lauren, og det var ikke

nødvendigvis det at det var merke, men her var det fargene som var typiske, lyseblå eller lyserosa, vaffeljakke og uggs på alle. Alle var veldig like til forskjell fra de fra tettstedene som var veldig sprakende, ulik stil på nesten alle hvor mange hadde en veldig individuell forståelse av hva de skulle gå med. Opp igjennom årene så Ane at det skjedde ett gradvis skifte, hvor det jevnet seg mer og mer ut, der de ble påvirket av hverandre. Ane begynte også å se verdien av litt dyrere ting selv. Ane ble utsatt for konformitetspress, det høres skumlere ut enn det det er, man kan definere konformitet som dypsittende og varige personlighetsendringer i holdning, handling og væremåte i retning fellesverdier som vil skyldes påvirkning fra andre (Bø 2005, 94). Som Ane selv sier så kjøpte hun de tingene fordi hun synes de var fine, men som hun forteller i sin historie så begynte hun etter hvert som hun begynte å omgås med de fra byen å se verdien av litt dyrere ting. Det er selvfølgelig andre faktorer også med i dette bilde, som at hun selv nevner at dyrere ting gjerne er av bedre kvalitet.

«Jeg valgte lysegrå genser til svart slengbukse og svart skinnjakke, jeg går mest i hvitt, svart og grått og tror ikke at folk tenker; wow, passion fashionista liksom». – Sara, 20

Sara satt foran meg på intervju i en ganske nedtonet fargeskala, og forteller selv at hun går mye i svart, hvitt og grått. Sara forteller at hun føler selv at hun er i en gråsone mellom å ikke bry seg så mye om hva hun har på seg, men at hun av og til vil prøve av å være kul. Hun forteller om hvordan hun spesielt blir påvirket av de nærmeste vennene sine, hvis de plutselig er skikkelig kule føler hun på at hun må kjøpe noe nytt i garderoben.

«Jeg synes det er mer behagelig å gjemme meg bort litt, og ikke skille meg ut i mengden. Jeg tar ikke på meg de mest fargerike klærne. Jeg har veldig mye svart, nesten bare svart, haha. Jeg har i grunnen aldri gått noe særlig i farger, Jeg føler meg mer trygg i svart, at jeg går i mengden, siden de fleste ofte går i nøytrale farger som svart og sånt». – Lotte, 22

Lotte snakker om hvordan hun foretrekker å gjemme seg bort i mengden, ikke skille seg ut for mye, og hvordan det egentlig alltid har vært slik. For å gjøre dette bruker hun mye fargen sort fordi de fleste går i nøytrale farger. Gjennom Klepps studie møtte hun på flere kvinner som delte mye av de samme meningene som Lotte. En av kvinnene omtalte at de hadde mange

venner som gikk i sort, og gikk derfor i mye i sort selv, og at hun unngikk å gå i farger fordi det ville blitt veldig skrikende mot de hun omgikk med (Klepp 2004). Kledelighet er et begrep som regjerer og som Klepp bruker aktivt, hvor hun beskriver at kledelighet ikke blir oppfattet som en norm. Man har en felles forståelse i et samfunn om hva som er inn eller ikke, altså en forståelse av felles normer og verdier, og disse holder man seg gjerne til i frykt for å skille seg ut av mengden (Ritzer & Stepnisky 2014, 354). Klesnormene vil ofte være ubevisste og internalisert i oss, og derfor forstås som naturlige, og avvikene fra disse normene blir tolket som hensynsløst, og kan derfor medføre skam (Klepp 2004). Det er derfor Klepp snakket om at mennesker er livredde for å dumme seg ut, og derfor visste ofte kvinnene godt hva de ikke liker fremfor det de likte (ibid). Med moderniteten skjedde det et ansvarsskifte, der ansvaret ble flyttet fra institusjonene, kirken og staten, til individet selv. Det ble individets oppgave å skape sin egen normativitet, lage sine egne regler. Det er derfor gjennom interaksjonen med andre mennesker at det skapes en felles forståelse av normer og verdier, og at det er disse som blir gjeldende, fordi det er de som har blitt til av en felles enighet (Clarke & Miller 2004, 210). Ved økende individualisering, og presset om å skape vår egen normativitet, utsprang det en sterk trang til å få bekreftelse fra andre (ibid). Beck og Giddens hadde også en bekymring om den økende individualiseringen med en frykt om økende isolasjon, som tvinger fram en økende søking etter refleksiv selvforståelse, som spørsmål om hvem man er, ønsker å være og hvilken livsstil man bør velge (Bø 2005, 49). Individualiseringen går på den individuelle friheten, konformitet går på innordning, underordning og frihetsberøring, og er den prosessen som holder oss sammen i fellesskap (ibid, 94) Lotte og Sara opplever begge forventningspress gjennom individualiseringen som gjør at de begge søker å være en del av mengden ved at dette gir trygghet. Ved usikkerhet bruker vi andre som informanter, og i mange av livets situasjoner stabiliseres riktig atferd ved å se oss rundt. Grunnen til vi gjør dette er for å ikke dumme oss ut (Bø 2005, 99). Etter vi har sett oss rundt tenker vi at en handling må være rett hvis det er mange personer som gjør det samme, og vi ledes til å tro at det blir det riktige å gjøre (ibid, 101). Klepp snakker om klesnormer som skjuler seg bak individualitet og frihet, hvor friheten ikke innebærer frihet til å velge uniformering, og det er heller et krav om en påkledning som viser hvem man er. Det er også oss selv som skal håndtere denne makten, som vi har snakket om tidligere så kom dette med moderniseringen. Klepp avslutter med at det ikke er rart ettersom at man lever etter normer som utgir seg for å være noe annet enn det de er, som at individualismen argumenterer for at konformitet gir utrygghet gjør at kvinner kjenner på engstelse rundt valg av klær. Det vil dermed ikke være fargene eller påkledningen i seg selv som er farlig, men den sosiale betydningen av dem (Klepp 2004). Så det er heller den

sosiale betydningen av påkledningen og fargene som fører til individualisering eller konformitet.

6.0 Oppsummering og konklusjon

Vi har nå gjennom hele oppgaven blitt introdusert for ulike teoretiske synspunkter, det har blitt redegjort for bruk av metode og empiri har blitt analysert ved hjelp av fagfeltet. Gjennom hele denne prosessen skal vi nå sitte igjen med det vi lurte på da vi begynte, nemlig et svar til den satte problemstillingen.

Hvordan forstår og bruker dagens unge kvinner klær og farger som uttrykk for tilhørighet og individualitet?

Kari forsøkte å gjøre sin egen greie, å kjempe for sin individuelle frihet. Hun prøvde å skille seg ut med oransje og lilla bukser da hun var mindre. Kari skiller seg i dag ofte ut med å ikke være som vennene sine. Vennene hennes går veldig ordentlig, med bluse og lignende. Det liker ikke Kari å gå i. Kari og andre forstår det å skille seg ut som kult, og at man gjerne må ha litt «guts» for å gjør det. Kari synes av og til at det er fristene følge strømmen, og være en del av vennene hennes, som går i bluse, «for det er jo fint på dem». De gangene dette forekommer er det generell imitasjon hvor hun kopierer det vennene gjør for en viss periode.

Informantene har forståelse for at enkelte plag er kontekstavhengig som når enn skal på jobbintervju, da er det en felles forståelse av at man skal se ordentlige ut og ikke for overpyntet. Bø sier at vi har et naturlig instinkt for å pynte oss og opptre etter de kulturelle kodene. Det er enkelte tilfeller der man trår ut av det hverdagslige og det naturlige instinktet tar over, hvor flere av oss blir likere. Det å stille seg for ett jobbintervju er ikke individualisme, det er å gjøre det som er forventet av deg. Det er å oppføre seg konformt etter de reglene fellesskapet har blitt enige om.

Det snakkes om at klærne skal reflektere din identitet, du skal vise hvem du er gjennom det du har på deg. Du skal vise om du står «alene» eller om du er en del av fellesskapet. Ane forteller om at hun synes det er gøy når andre påpeker at hun har en personlig stil, for da har hun lyktes med å bruke sin individuelle frihet, og dette har hun klart å uttrykke gjennom de klærne hun bruker. Som Bø sier så skaper klær mennesker. Ane velger også ofte å ta på seg smykker for å føle seg bedre, dette gjør noe med hele hennes fremtoning, fordi hun føler seg bedre og da vil andre også oppfatte og tolke henne deretter.

Lotte forteller om hvordan treningstøy blir ett smutthull i kleshysteriet. Dette er fordi at nok enkelt individer, som til slutt blir majoriteten har blitt enige om at dette er inn, fordi en sunn livsstil er inn i dagens samfunn (Ritzer & Stepnisky 2014, 354). Ved at hun har på seg treningstøy tilfredsstillter hun også de verdiene som fellesskapet hun ønsker å være en del av verdsetter.

Ane forteller om hvordan hun kjøpte tingene fordi hun synes det var fint, men at hun mest sannsynlig ikke hadde gjort det hvis hun ikke hadde vært en del av den primærgruppen/fellesskapet. Konformitetspresset gikk gradvis for seg for hun selv og de andre fra bygda. Hun verdsatt også dyrere ting etterhvert, som resten. Forskjellene jevnet seg ut. De påvirket hverandre. De fra bygda, sprakende og individuell stil. De fra byen, lik og konform stil. De fra bygda ble mer like majoriteten som var dem fra byen gjennom konformiteten, som like godt kan skje bevisst som ubevisst.

Sara forteller om hvordan hun holder seg til grått, hit og svart, generelt nedtonede farger. Og at dette gjør at ikke andre tenker at hun er moteriktig, eller en «Fashionista». Hun merker også at hun kan gå ganske drastisk fra å ikke bry seg så mye om hva hun har å seg, til å bli påvirket av vennene hennes når de kjøper seg noe nytt.

Lotte snakker om at det er behagelig å gjemme seg bort i mengden, og med dette ikke skille seg ut. Hun går derfor i svart somoftest, og det er dette hun føler seg trygg i med at det er det de fleste bruker rundt henne. Klepp sier at klesnormer ofte er internalisert i oss, og at det derfor ofte kan oppleves som litt skummelt å skille seg ut. Simmel sier er man ikke er svak hvis man står alene. Klepp sier at det kan medføre skam å bryte med klesnormene og derfor opplever kvinner det som at det er tryggere å holde seg innad de nøytrale fargene, også fordi de ikke vet hva de passer. Det blir derfor ofte et veldig fokus på hva de ikke passer. Ved usikkerhet bruker vi andre som informanter, og i mange av livets situasjoner stabiliseres riktig atferd ved å se oss rundt (Bø 2005, 99). Grunnen til vi gjør dette er for å ikke dumme oss ut (ibid). Derfor er det godt tenkelig at de uttrykker gjennom å være konforme og blir derav en del av fellesskapet. Dette gjør de fordi de da ikke trenger å måtte forholde seg til dette ansvaret som legges på individet, lettere å gjøre som alle andre (Clarke & Miller 2002, 210). Ved at klær brukes som identitetsmarkering og som signaler på hvor og hvem du tilhører (ibid, 208). Det er den sosiale betydningen av klærne våre og måten vi bruker fargene som fører til individualisering eller at folk former seg i et fellesskap (Klepp 2004).

Videre kunne det vært spennende å sett nærmere på hvilke effekter slikt konformitetspress har på individet, hvor vi kunne sett dette i lys av det psykososiale. Jeg synes også at det kunne vært spennende å gjort et dokumentstudiet hvor man hadde sett på hvordan dette fenomenet snakkes om på nett. Kanskje sammenlignet uformelle og formelle debatter, hvordan temaet blir snakket om. Jeg har en sterk mistanke om at meninger på nett ofte er mer subjektivt preget og at det er mye følelser på grunnlag av mulighet for anonymisering.

Litteraturliste

Bø, Inge. 2005. *Påvirkning og kontroll - om hvordan vi former hverandre*. Bergen: Fagbokforlaget.

Clarke, Alison & Daniel Miller. 2002. «Fashion and Anxiety.» *Fashion Theory*, 6(2): 191-213. DOI: 10.2752/136270402778869091

Egmont. 2017. «Det Nye.» Hentet 20.05.19.

<https://www.egmont.com/no/Produkter/kvinne-livstil/Det-Nye1/>

Klepp, Ingunn Grimstad. 2004. «Farlige farger». *Norsk antropologisk tidsskrift*, 15(4): 227-240. Hentet 01.04.2019. https://www.idunn.no/nat/2004/04/farlige_farger.

Miller, Daniel. 2002. «The little black dress is the solution. But what's the problem?» *UCL Anthropology*. Hentet 25.04.2019. <https://www.ucl.ac.uk/anthropology/people/academic-and-teaching-staff/daniel-miller/little-black-dress-solution-whats-problem>

Owyoung, Monica. 2009. «Clothing semiotics and the social construction of power relations.» *Social Semiotics*, 19(2): 191-211. DOI: 10.1080/10350330902816434

Ritzer, George og Jeffrey Stepnisky. 2014. *Sociological Theory*. 9.utg. Singapore: McGrawHill Education

Schiefloe, Per Morten. 2013. *Mennesker og samfunn – Innføring i sosiologisk forståelse*. 2. utg. Bergen: Fagbokforlaget.

Simmel, Georg. 1957. «Fashion». *The American Journal of Sociology*, 62(6): 541-558. Hentet 20.04.2019. <https://www.jstor.org/stable/2773129>.

Tjora, Aksel. 2018. *hva er felleskap*. Oslo: Universitetsforlaget

Tjora, Aksel. 2018. *Viten skapt*. 1. utg. Oslo: Cappelen Damm Akademiske

Tjora, Aksel. 2017. *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. 3.utg. Oslo: Gyldendal Akademisk

VG Debatt. 2014. «*Mote – Individualiteten eller konformitet?*». Hentet 20.04.19.
<https://vgd.no/helse-sex-og-livsstil/mote-og-livsstil/tema/1804039/tittel/mote-individualitet-eller-konformitet>.

Vedlegg 1: Intervjuguide

A. Oppvarmingsspørsmål

Kan du fortelle meg litt om deg selv?

- Alder
- Kjønn

B. Oppvekst

Husker du når du begynte å bli oppmerksom på hva du hadde på deg?

- Husker du når du begynte å kle deg selv?
 - o Og hvem som bestemte hva du skulle ha på deg?
- Var det noen typiske trender eller plagg du husker fra barndommen?
- Kan du fortelle meg om ditt forhold til å kjøpe klær?

C. Dagligliv

Kan du fortelle meg om ditt forhold til klær?

- Kan du fortelle meg om hvordan du valgte ut det du har på deg i dag, og hvordan du vanligvis velger det du har på deg?
- Hvilken farge har du mest av i klesskapet?
- Hvilke signaler tror du at sender ut, gjennom de klærne du bruker?
 - o Bevisst eller ubevisst?

Hva er det første du legger merke til når du ser en person?

- Er det noe du legger ekstra godt merke til?
 - o Farger, plagg, stil
- Hva tenker du skaper et menneske?
 - o Hva tenker du er de viktigste identitetsmarkørene for deg selv?
 - o Og når du møter andre?

D. Forventninger

- Hvordan ville du kledd deg hvis du skulle på jobbintervju? Hvorfor?

E. Visuelle virkemidler – Stereotyper

Jeg kommer til å vise deg fem ulike bilder, fortell meg hva du ser og hva du tenker på når du ser bilde: Hvem er de? Hva driver de med?

En litt snuskete person

- Tanker? Hva? Hvorfor?
- Hvor skal han, Hva jobber han med?
- Hvilke typer venner har han?

«Influenser»

- Hvem er hun, hva jobber hun med? Har hun mange venner?

Kvinne i dress

- Hvem er hun, og hva jobber hun med?

Politi

- Hva tenker du på når du ser bilde?
- Kan du beskrive personen eller omstendighetene med tre ord?

Lege

F. Avrundingsspørsmål

Er det noe mer du vil tilføye?

Vedlegg 2: Samtykkeskjema

Din deltakelse i forskningsprosjekt knyttet til bacheloroppgave om «*En kvalitativ undersøkelse om hvordan dagens unge kvinner forstår og bruker klær og farger som uttrykk for fellesskap og individualitet*»
ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU

Vi takker for at du har sagt deg villig til å delta i et forskningsprosjekt for bacheloroppgave ved Institutt for sosiologi og statsvitenskap ved NTNU. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Instituttets bachelorstudenter skriver en oppgave som innebærer analyse av dybdeintervjuer. Opplysningene samlet inn i oppgaven vil bare brukes til denne. Dersom det er aktuelt å bruke opplysninger til annet formål, vil du bli kontaktet.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

NTNU, Institutt for sosiologi og statsvitenskap er ansvarlig for prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du er kontaktet som deltaker i dette prosjektet på basis av du er en ung kvinne, og vil ha ulike erfaringer og synspunkter relevant for tema. Du er dermed et viktig bidrag til videre forståelse opp mot allerede eksisterende forskning på feltet.

Hva innebærer det for deg å delta?

Du blir invitert til et intervju som varer mellom 30 og 45 minutter. Du kan selv velge passende sted for intervjuet. Intervjuet vil tas opp med en digital lydopptaker.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Du kan når som helst trekke samtykke tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle opplysninger om deg vil da bli anonymisert. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket.

Lydopptaket fra intervjuet blir lagret på en SD-minnebrikke. Opptakeren har verken tilkobling til internett- eller telenett. Etter opptak bringes opptakeren til instituttets eget transkripsjonsrom, hvor opptaket transkriberes av studenten selv. I transkriberingen anonymiseres opplysninger som kan identifisere deg som person. Etter dette slettes minnebrikken. Dermed er det ingen opplysninger som kan knyttes til deg som person som følger med videre i prosessen med analyse og publisering.

Hva skjer med opplysningene dine når vi avslutter forskningsprosjektet?

Prosjektet skal etter planen avsluttes 31.05.19. Ved prosjektets slutt vil alle transkriberinger og notater rundt slettes slik at ingen ting kan spores tilbake til deg.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke personopplysninger som er registrert om deg,
- å få rettet personopplysninger om deg,
- få slettet personopplysninger om deg,
- få utlevert en kopi av dine personopplysninger (dataportabilitet), og
- å sende klage til personvernombudet eller Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger.

På oppdrag fra NTNU Institutt for sosiologi og statsvitenskap har NSD – Norsk senter for forskningsdata AS vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Prosjektet skal avsluttes senest 23.06.2019.

Hvor kan jeg finne ut mer?

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- NTNU Institutt for sosiologi og statsvitenskap, ved prosjektansvarlig (veileder).
- NTNUs personvernombud: Thomas Helgesen, tlf 93 079 038, thomas.helgesen@ntnu.no
- NSD – Norsk senter for forskningsdata AS, på epost (personverntjenester@nsd.no) eller telefon: 55 58 21 17.

Med vennlig hilsen

Prosjektansvarlig (veileder)

Student

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet **En kvalitativ undersøkelse om hvordan dagens unge kvinner forstår og bruker klær og farger som uttrykk for fellesskap og individualitet**, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i dybdeintervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til anonymisering, innen 1 måned etter gjennomført intervju.

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

